

YATAY DİKEY BİREYCİLİK/TOPLULUKÇULUK BÜYÜK BEŞLİ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİLER
RELATIONSHIPS BETWEEN VERTICAL AND HORIZONTAL INDIVIDUALISM/COLLECTIVISM BIG-FIVE PERSONALITY TRAITS AND SELF ESTEEM

Mehmet Ertuğrul UÇAR*
Bilge KONAL**

Öz

Literatürde bireycilik ve toplulukçuluk üzerine çok sayıda araştırma ve kavramsallaştırma ortaya konmuştur. Topluları bireyci ve toplulukçu olarak ayırmak karışıklıklara yol açmaktadır. Kültürler arası psikoloji ve sosyal psikolojide kültürün etkisini açıklamak için benlik bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik olarak tanımlanır. Bu yaklaşımda bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik içinde yaşadığı toplum ya da toplum parçasının özelliklerinden bağımsız olarak, bireyin nasıl hissettiği, davrandığı ifade eder. Triandis, alanyazını gözden geçirip eşitlik ve güç mesafesini dikkate alarak yatay ve dikey bireycilik /toplulukçuluk ayrımı yapmıştır. Dikey toplulukçulukta benlik, bir topluluğun parçası olarak algılanır; bu toplulukta eşitsizlik kabul edilir. Yatay toplulukçulukta benlik, yine bir topluluğun parçası olarak algılanır ancak topluluğun tüm üyeleri aynı ve eşit olarak görülür. Dikey bireycilik, özerk birey ve eşitsizliğin kabul edilmesi anlayışından oluşur. Yatay bireycilik ise özerk birey ve eşitliğe vurgu anlayışından oluşur. Kişilik, psikolojinin önemli alanlarından biridir ve örgütlenmiş duygusal, bilişsel, toplumsal özellikler bütünü olarak ele alınmaktadır. Kişiliğe ilişkin çok farklı yaklaşımlar öne sürülmüştür ancak en fazla kullanılan beş faktörlü kişilik kuramıdır. Buna göre kişilikler beş faktör altında toplanabilir. Bunlar: Dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk, deneyimlere açıklık ve duygusal dengedir. Benlik saygısı bireyin genel olarak kendini ne kadar değerli olarak algılayıp hissettiğidir. Hem kişilik özellikleri hem de benlik saygısı bireycilik toplulukçu etkilemektedir. Alan yazını ışığında bu araştırmanın temel amacı; kişilik özelliklerinden dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık boyutlarının ve benlik saygısının, yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapılarını yordayıp yordamadığını araştırmaktır. Araştırma grubu 353 üniversite öğrencisi ve öğretmenden oluşmaktadır (%71.1 kadın, erkek %28.9). Çalışmada verilerin toplanmasında katılımcıların yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklerini belirlemek için kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Beş Faktör Kişilik Ölçeği, Yatay-dikey bireycilik- toplulukçuluk(INDCOL) Ölçeği ve Benlik Saygısı ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde Pearson korelasyon momentler çarpımı ve çoklu regresyon modeli kullanılmıştır. Araştırma öncelikli sonuçları kişilik özellikleri ve benlik saygısının yatay bireycilik, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluğu anlamlı olarak yordadığını göstermiştir. β katsayıları incelendiğinde deneyimlere açıklık ve benlik saygısı yatay bireyciliği yordamaktadır. Dışa dönüklük duygusal denge ve deneyimlere açıklık dikey bireyciliği yordamaktadır. Duygusal denge dikey bireyciliğe ilişkin varyansın %25 ini açıklamaktadır ancak değerler negatif yöndedir. Bu bulgu, duygusal denge azaldıkça dikey bireyciliğin arttığını göstermektedir. Yalnızca uyumluluk kişilik özelliği, yatay toplulukçuluğu yordamış diğerleri yordamamıştır. Uyumluluk kişilik özelliği yatay toplulukçuluğa ilişkin varyansın %39 unu açıklamaktadır. Uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge kişilik özellikleri dikey bireyciliği yordamıştır. Duygusal denge dikey toplulukçuluğa ilişkin varyansın %17 sini açıklamaktadır ancak değer negatif yöndedir. Bu bulgu duygusal denge azaldıkça dikey bireyciliğin arttığına işaret etmektedir. Bu araştırmada benlik saygısı yalnızca yatay bireyciliği yordamıştır. Bu bulgu benlik saygısının diğer bireyler ile eşit olma algısı ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Deneyimlere açıklık yatay ve dikey bireyciliği yordamıştır. Bu bulgu deneyimlere açıklık kişilik özelliğinin bireycilik üzerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Uyumluluk yatay ve dikey toplulukçuluğu yordamıştır. Bu bulgu Türk kültüründe uyumluluk kişilik özelliğinin toplulukçuluk ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kişilik Özellikleri, Bireycilik-Toplulukçuluk, Benlik Saygısı.

Abstract

In cross cultural and social psychology self is defined as dependent and interdependent which explain effect of culture to self. In cross cultural and social psychology point of view use dependence-interdependence self rather than individualism-collectivism. In this approach dependence-interdependence are how individuals feel and behave regardless individuals live in which society and part of society. The contribution of social psychological and cross cultural psychology is depending on framework of the individualism-collectivism. However the meanings attributed to dependence-interdependence caused to confusion in explaining individual's behavior and attribute like individualism-collectivism. Triandis reviews of the literature highlighted that it is important to make the distinction between vertical and horizontal individualism/collectivism. Vertical collectivism includes perceiving the self as a part (or an aspect) of a collective and accepting inequalities within the collective. Horizontal collectivism includes perceiving the self as a part of the collective, but seeing all members of the collective as the same; thus equality is stressed. Vertical individualism includes the conception of an autonomous individual and acceptance of inequality. Horizontal individualism includes the conception of an autonomous individual and emphasis on equality. Personality is one of the important domains of psychology and it deals with organized traits which are emotional, cognitive, and social. Various approaches have been proposed to examine personality but the Big-Five Personality Theory which suggests personality traits can be assessed under the five-factor has begun to come to the fore. These factors are extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience. Self-esteem indicates whether people have a low or high sense of their overall self-worth. Both personality traits and self-esteem effect on individualism-collectivism. In light of the literature the aim of this study is to examine whether extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem's predict vertical and horizontal individualism/collectivism self at university students and teachers. The research group consisted of 353 (71.9% female, 28.1% male) university students. To collect personal data form was used to obtain data on demographical features of the participants such as age and gender. Quick Big Five Personality Test, Self-esteem Scale

* Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, RPD Anabilim Dalı.

** Türkolog.

and Vertical and Horizontal Individualism/Collectivism Scale were used. To analyze the data Pearson Correlation and a regression model in order to investigate extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem's predict vertical and horizontal individualism/collectivism self. The preliminary analyses showed that extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem's predict vertical and horizontal individualism/collectivism self. First regression analyzed showed that extraversion agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem significantly predict vertical individualism. Extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem explained of 22 % variance totally in vertical individualism. To be studied carefully values of β openness to experience and self-esteem significantly predicted vertical individualism. Second regression analyzed showed that extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem significantly predict horizontal individualism. Extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem explained of 12 % variance totally in horizontal individualism to be studied carefully values of β extraversion, openness to experience, emotional stability significantly predict horizontal individualism. Emotional stability explained of 25 % variance totally in horizontal individualism but it is direction negative that means when emotional stability decrease horizontal individualism is increased. Third regression analyzed showed that extraversion agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem significantly predict vertical collectivism. Extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem explained of 16 % variance totally in vertical collectivism. To be studied carefully values of β only agreeableness significantly predict horizontal individualism. Agreeableness explained of 39 % variance totally in horizontal individualism. Fourth regression analyzed showed that extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem significantly predict vertical collectivism. Extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem explained of 16 % variance totally in vertical collectivism. To be studied carefully values of β agreeableness, conscientiousness, emotional stability significantly predict vertical individualism. Emotional stability explained of 17 % variance totally in vertical collectivism but it is direction negative it means when emotional stability decrease vertical collectivism is increased. Overall the results of this study indicated that personality traits which is consist of extraversion, agreeableness, emotional stability, conscientiousness and openness to experience and self-esteem predict vertical individualism, horizontal individualism, vertical collectivism and horizontal collectivism self. In this study self-esteem only predict vertical individualism others not. This finding indicated that self-esteem related equality perception of other people. In this study openness to experience predicts vertical individualism and horizontal individualism. This finding indicated that personality trait of openness to experience play important role of individualism. The result shows that agreeableness predict vertical collectivism and horizontal collectivism. It indicated that personality trait of agreeableness related collectivism in Turkish culture.

Keywords: Personality Traits, Self-Esteem, Individualism/Collectivism.

1. Giriş

Kişilik, insan davranışlarının altında yatan en önemli dinamiklerden biridir. Bu özelliği onu, psikolojinin üzerinde en çok düşünülen alanlarından biri yapmıştır. Birçok bilim insanının incelediği kişilik kavramının tanımı üzerinde hala net bir görüş birliğine varılamasa da kişilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlanabilir (Burger, 2016). İlk vurgudaki tutarlılık özelliği davranış kalıplarının her zaman ve her durum içinde gözlemlenebilmesini ifade eder. Kişilik içi süreçlerle ise Burger, bireyin duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçlerini ön plana çıkararak bunların davranış süreçlerine etkisini vurgulamıştır. Morgan (2013), kişilik kavramını bireyin özel (characteristic) ve ayırıcı (distinctive) davranışlarını içermesi yönüyle ön plana çıkarır. Kişilik, özeldir çünkü bireyin en tipik davranışlarını temsil eder. Ayırt edicidir çünkü bu davranışlar bireyi diğerlerinden ayırır. Kişiliğin önemi de bireyin zorlu yaşam koşullarına karşı uyumunu, kişilerarası ilişkilerinin niteliğini, mesleki başarılarını, sosyal katılımını, mutluluğu ve sağlığını yordayan en önemli değişkenlerden biri olmasından gelir (Mc Adams, Olson, 2010).

Son yirmi yıldır kişilik özelliklerinin beş faktör altında değerlendirilebileceğini ileri süren Beş Faktör Kuramı (Big-Five Personality Theory) geçerlilik ve güvenilirliğiyle ön plana çıkmaktadır. Kuram, kişilik alanının yeterli bir şekilde saptanabilmesi için beş boyuta ihtiyaç duyulduğu sayılına dayanmaktadır (Berry, Poortinga, Breugelmans, Chasioti, 2015). Bu boyutlar; dışa dönüklük (extraversion), uyumluluk (agreeableness), duygusal denge (emotional stability), sorumluluk (conscientiousness) ve deneyime açıklıktan (openness to experience) oluşmaktadır.

Dışa dönüklük; sosyal beceri, girişimcilik ve konuşkanlık gibi özelliklerle ilintilidir. Dışadönükler; aktif, sempatik, etkileyici ve baskın bireylerdir. Uyumluluk; sempatiklik, samimiyet, saygılı ve anlayışlı olma gibi özellikleri içermektedir. Uyumlu bireyler; başkalarıyla olumlu ve karşılıklı ilişkileri sürdürme eğilimindedirler. Duygusal denge; eleştiriye açıklık, sakinlik, rahatlık gibi özellikler ile ön plana çıkmaktadır. Bu özelliklerin baskın olduğu bireyler, olumsuz duygularla ve durumlarla etkin biçimde baş ederler. Sorumluluk; öz disiplin, düzen, başarıya gibi özellikleri içermektedir. Bu boyutun baskın olduğu bireyler; planlı, organize ve öz disiplinli olma eğilimindedir. Beş faktörden bir diğeri olan deneyime açıklık ise yaratıcılık, merak, yeni düşüncelere açıklık gibi özellikleri içerir. Bu bireylerin hayal gücü geniş, estetik duyarlılıkları yüksektir (Morsünbül, 2014).

Dışa dönüklük, bir bireyin sosyal ilişkilerindeki rahatlık seviyesiyle ilintilidir. Boyutun bir ucunda aşırı dışa dönükler, diğeri ucunda ise içe dönükler bulunur (Burger, 2016). Kişiliğin dışa dönüklük

boyutundan yüksek puan alan bireyler; pozitif bakış açısına sahip, sempatik, enerjik, iddialı, heyecanlı, girişken, sosyal, konuşkan ve başkalarıyla ilgili olma gibi kişilik özellikleriyle ön plana çıkarken; içe dönüklük boyutundan yüksek puan alanlar ise çekingen, sakin, kapalı, yalnız kalmaya eğilimli ve diğerleriyle mesafeli olma gibi özellikler göstermektedirler (McShane ve Von Glinow, 2005). Dışa dönükler, diğer insanlara göre daha fazla mutlu olma eğilimindedirler ayrıca hayata karşı daha olumlu bir bakış açısına sahip olup bağlılık, yakınlık ve sosyal ilişkileri sürdürmeye önem verirler (Weitten, Hammer, Dunn, 2015). Aynı zamanda bu bireyler, içe dönüklere göre kültürel uyumda daha başarılı olmakla birlikte diğer kültürlerle karşı olan bakış açılarında da daha açık ve iyimser bir tablo sergilerler (Caligiuri, 2000), bunun yanında uyarıcı sosyal çevre arama eğilimlidirler (Berry ve ark.,2015).

Uyumluluk boyutu, bireylerdeki insancıl yönle ilişkilendirilebilir (Digman, 1990). Lounsbury ve arkadaşlarına (2001) göre, uyumluluk boyutundan yüksek puan alan bireyler, yardımsever özellikleriyle ön plana çıkarken; bu kişilik özelliği zayıf olan bireyler ise eleştirel bakış açısına sahip, uyum problemleri yaşayan, tartışmacı olarak görülen tiplerdir (Perry, 2003). Weitten, Hammer ve Dunn (2015) ise uyumluluk eğilimli bireylerin yine yardım davranışını ön plana çıkarırken aynı zamanda onların empatiye ve işbirliğine yatkın, çatışma çözümünde ise yapıcı ve güvenilir olma özelliklerine vurgu yapmışlar, uyumluluk düzeyi düşük bireyleri tanımlamak için de sinirli, düşmanca ve kuşkucu olma sıfatlarını kullanmışlardır. Uyumluluk aynı zamanda sevecen, duyarlı, kibar ve sıcak olmayı da içermektedir (Berry ve ark.,2015).

Duygusal denge (nevrotiklik) boyutu, bireylerin kişilerle ve çevreyle uyumunun yanında duygusal kararlılık durumunu da yordar. Nevrotiklik, duygusal dengesizliği, kaygı ve düşmanca davranışları içerir (Berry ve ark.,2015). Burger (2016), nevrotiklik düzeyi düşük bireyleri sakin, şartlara iyi uyum sağlayan, aşırı ve uygunsuz duygusal tepkilere yatkın olmayan bireyler olarak tanımlamaktadır. Tam tersine duygusal dengesi düşük yani nevrotiklik düzeyi yüksek bireyler ise endişeli, gergin, güvensiz, içine kapanık ve sinirli olma gibi özellikler göstermektedirler (Costa ve McCrae, 1995). Bu bireyler zor ve tedirgin edici durumlar ile karşılaştıklarında stres yaratan durumu ortaya çıkaran ortamı terk etme ve bu koşullardan uzaklaşma eğilimindedirler (Puher, 2009).

Sorumluluk boyutu, bireyin öz disipline ne kadar sahip olduğu ve kendini ne ölçüde kontrol edebildiği ile ilgili özelliklerini yansıtır. Costa ve McCrae (1995), boyuttan yüksek puan alan kişilerin sorumluluklarını ciddiye alan, disiplinli, başarıya duygusu yüksek, düzenli, kararlı, dikkatli ve organize olma eğilimli bireyler olduğuna vurgu yapmıştır. Bu bireyler sorunlarla baş edebilmede hazırlıklı bir yapıya sahiptir, dolayısıyla eyleme geçmeden önce dikkatli bir biçimde düşünürler; bunun yanı sıra etik ilke ve değerlere belirgin şekilde bağlılık göstermektedirler (Neuman ve Wright, 1999). Macdonald (1995)'a göre de bu boyuttaki bireyler; hoş olmayan görevlerde sabır göstererek hazzı erteleyebilme, ayrıntılara dikkat etme, sorumlu ve güvenilir bir biçimde hareket etme eğilimindedirler. Sorumluluk düzeyi düşük bireyler ise ilişki ve iletişimlerinde dikkatsiz ve dağınık olarak değerlendirilirler, aynı zamanda bu kişilerin öz disiplin ve enerji yetersizliği nedeniyle kendi standartlarını oluşturmada güçlük çekebilecekleri de görülmektedir (McCrae ve Costa, 1991). Burger (2016), ise bu bireyleri dikkati kolay dağılan ve güvenilmez kişiler olarak değerlendirmiştir.

Deneyimlere açıklık boyutu, bireylerin gelenekselin ötesine geçerek yenilikleri ne derece kabul etme eğiliminde oldukları ile ilgilidir. Bunun yanında güçlü bir hayal gücü, çok yönlü düşünme ve zihinsel merak da boyutun diğer belirleyicileridir (Burger, 2016). Costa ve McCrae (1992), deneyime açıklık ile ilgili kişilik özelliklerini analitik, karmaşık, liberal, geleneksel olmayan, orijinal, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, meraklı, özgün, fikirlere açık ve sanata duyarlı sıfatlarıyla ilişkilendirmiştir (Sevi, 2009). Burger (2006)'a göre bu boyut yaratıcı insanları, gerçekçi ve basmakalıp insanlardan ayırmaktadır. Ona göre boyuttan yüksek puan alan kişiler gelenek dışı ve bağımsız düşüncelere sahipken, düşük puan alanlarda ise geleneksellik ve yeni bir şeydense bilineni tercih etme eğilimi ağır basmaktadır.

Model üzerine yapılan araştırmalar, oldukça tutarlı bulgular üretti ve kişilik araştırmacıları, bu model üzerinde büyük ölçüde görüş birliğine vardılar (Burger, 2016). Buna karşılık kültürlerarası psikoloji bakış açısı kişiliği, birey ile ekokültürel ve sosyokültürel çevre arasındaki yaşam boyu etkileşimin bir sonucu olarak tanımlamaktadır. Buna göre kişilik, "benlik" olgusunun bir alt kavramlar kümesidir; kültürel bir yapıdır ve bu nedenle kişiliğin kültürler arasında değişmesi de olasıdır (Berry ve ark., 2015).

Kültürlerarası araştırmalar, benlik kavramlaşmalarının kişinin içinde yaşadığı kültüre göre büyük ölçüde değiştiğine işaret etmektedir (Rhee, Uleman, Lee, Roman, 1995; Triandis, McCusker ve Hui, 1990 akt., Taylor, Peplau, Sears, 2012). Bireylerin kendilerini nasıl tanımladıklarının kültürden kültüre farklılıklar göstermesi, benlik kavramının sosyal bir yapı olmasıyla ilintilidir (Aronson, Wilson, Akert, 2012) ve kültürün sosyal psikolojik süreçler üzerindeki etkisi, esas olarak bireycilik-toplulukçuluk çerçevesinde incelenmiştir (Kağıtçıbaşı, 2017a).

Sosyal ve kültürel psikolojide bireycilik ve toplulukçuluk kavramları ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır (Oyserman, Coon ve Kimmelmeier 2002; Fiske, 2002; Bond, 2002; Kitayama, 2002; Triandis ve Singelis, 1998; Rhee, Uleman ve Lee, 1995; Göregenli, 1995; Triandis, 1990; Hofstede, 1980). Özellikle 1980'den sonra hız kazanan bu çalışmalar, bireylerin kendilerini grubun bir parçası olarak mı yoksa gruptan bağımsız bir birey olarak mı tanımladıkları üzerine odaklanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2017a; Triandis, 1995; Markus, Kitayama, 1991; Hofstede, 1984). Özellikle endüstriyelleşmiş Batı kültüründeki bireyler için, bireycilik üstün gelmekte ve bireyler kendilerini eşsiz bir kişi olarak belirli yetenekleri, değerleri, hayalleri ile tanımlamaktadırlar. Asya, Afrika, Merkez ve Güney Amerika'ya özgü kültürlerin çoğu ise toplulukçuluğa daha çok değer vermekte ve bireylerin kendilerini grup amaçları ve grubun kimliğiyle tanımlamaları ön plana çıkmaktadır (Myer, 2015). Dolayısıyla toplulukçu kültürlerde vurgu bağımsızlıktan çok bağımlılık üzerineyken bireyci kültürlerde ise ön plana çıkan, bireyin biricikliğidir (Burger, 2016).

Toplulukçu kültürlerde birey kendini ait olduğu grubun bir parçası olarak görürken bireyci kültürlerde birey için önemli olan kendi kişisel bağımsız benliğidir. Dolayısıyla toplulukçu bireylerde kendi amaçlarını grubun amaçları doğrultusunda belirleme ve grubun norm ve değerlerine uyma öncülken, bireyciler için amaçları grupla ters düştüğünde bile belirleyici olan kendi kişisel hedefleridir. Bireyciler kişisel hedeflerini grubun hedefleri ile uyumlu hale getirmeye çalışmazlar ve kendi hedefleri onlar için grubun hedeflerinden daha önceliklidir (Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 1995). Toplulukçular ve bireyciler amaçlarının yanı sıra başarı ya da başarısızlıklarının nedenlerini, değerlerini, toplumsal davranışlarını da farklı şekillerde açıklama eğilimi gösterirler. Toplulukçu bireyler başarılarının nedenlerini özellikle grup tarafından verilen desteğe atfederken başarısızlıklarını kendi çabalarının azlığı ile ilişkilendirirler. Bireyci bakış açısına sahip bireyler ise başarılarını kendi yetenek ve becerileri ile başarısızlıklarını da görevin zor oluşu ya da şans faktörü ile açıklama çabasındadırlar. Toplulukçularda grup içi ahenk, yakın ilişkiler, hiyerarşi, görev, itaat, fedakarlık gibi değerler ön plandayken bireyciler için özgürlük, yapılan işten zevk alma, bireysel başarı, yarışma, özerklik gibi değerler baskındır (Triandis, 1993). Dolayısıyla bu benlik kurgularından toplulukçu olan "öteki" ne uzanan, bireyci olan ise başkalarından "ayrılmış" olan benliktir (Kağıtçıbaşı, 2017a)

Kültürleri bireyci ve toplulukçu olarak değerlendirmek, her ne kadar bireylerin sosyal davranışlarını, hayata bakış açılarını, tutum ve değerlerini yordamada işlevsel olsa da bireylerin kendilerini öznel bağlamda tanımlamaları farklılıklar gösterebilmektedir. Kültürleri kendi düzeylerinde toplulukçu ya da bireyci olarak zıt kutuplara ayırmak mümkün olsa (Triandis, Suh, 2002) da birey düzleminde düşünüldüğünde yapılan araştırmalar çok boyutluluğa işaret etmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017a). Dolayısıyla bireyleri kültürleri bağlamında, tek bir boyutta toplulukçu ya da bireyci olarak kategorize etmek eksik bir yaklaşım olacaktır (Kağıtçıbaşı, 2017a; Oyserman ve ark., 2002; Triandis, 1999).

Bireycilik ve toplulukçuluk eğilimlerini bireylerde ya da gruplarda aynı anda ve bir arada görmek mümkündür. Farklı durumlarda, değişik hedef gruplara karşı ya da değişik etkileşim amaçlarında bireycilik ve toplulukçuluktan herhangi biri ön plana çıkabilir (Gudykunst ve Bond, 1997; Ho ve Chiu, 1994; Oyserman ve ark., 2000; Singelis, 1994; Uleman, Rhee, Bardoliwalla, Semin ve Toyama, 2000, akt. Kağıtçıbaşı, 2017a). Toplulukçu kültürün bir parçası olan birey, kendisini gruplardan bağımsız olarak görüp, o yönde davranarak bireyci özellikler gösterme eğiliminde olabilir. Bu durum bireyci bir kültürde yetişen birey için de söz konusu olabilir ki o da kendini toplulukçu olarak hissedip o yönde davranabilir. Bunun yansıması olarak sosyal ve kültürel psikoloji, bireylerin kendilerini öznel bağlamda değerlendirmelerinden yola çıkarak bireycilik için *özerk* ya da *bağımsız benlik*; toplulukçuluk için de *ilişkisel* ya da *karşılıklı bağımlı benlik* kavramlarını kullanmaktadır. Bu kavramların kullanılması, bireylerin öznel olarak kendilerini nasıl algılayıp tanımladıkları ile ilgilidir (Triandis, 1995).

Triandis (1995), Hofstede'nin (1980) aksine bireycilik ve toplulukçuluk boyutlarının iki karşıt kutup olarak değil, aynı kişide farklı seviyelerde var olabilen kültürel sendromlar olarak ele alınmasını öngörerek INDCOL ölçeğini hazırlamıştır (Wasti ve Erdil, 2007). Ölçek, ilişkisel ve özerk benlikleri ayırtmak yerine aynı bireyde her ikisinden de özellikler barındıran, ancak bir boyutu baskın olan tutumu ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu ölçeğin yanı sıra Singelis'in (1994) geliştirdiği benlik kurgusu ölçeği de aynı kültürde yer alan bireylerin ilişkisellik ve özerklik eğilimlerini baskınlık düzleminde ölçmeyi hedeflemiştir. Ancak yapılan çalışmalar, ölçeğin bir bireyde aynı anda var olabilen ilişkisellik ve özerklik eğilimlerini boyutlandırmada yetersiz kaldığını göstermiştir (Kağıtçıbaşı, 2017a).

Triandis (1995), ölçek çalışmalarında yukarıda sözü edilen olgulardan hareketle ve geniş bir literatür taramasının ardından, benliğin farklı kombinasyonlarla açığa çıkabileceğine ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Buna göre bireycilik ile toplulukçuluk -yatay ve dikey düzlemlerde- *yatay bireycilik*, *dikey bireycilik*; *yatay toplulukçuluk*, *dikey toplulukçuluk* şeklinde boyutlandırılabilir. Bu boyutlandırmada Triandis;

fedakarlık, kendine özgünlük, yarışmacı olma, statüye verilen önem, bireyler arası güç mesafesi gibi dinamikleri dikkate alarak, ayırıştırmanın asıl temelinde eşitlikçi ya da hiyerarşik ilişkiler karşılığını koymuştur (Kağıtçıbaşı, 2017a). Dört boyut aynı zamanda Singelis, Triandis, Bhawuk ve Gelfand (1995) tarafından farklı değerler, politik sistemler ve sosyal yönelimlerle de ilişkilendirilmiştir (Berry ve ark., 2015).

Dikey düzlem yatay düzleme kıyasla bireyleri daha net çizgilerle farklılık boyutuna taşımaktadır. Dolayısıyla dikey toplulukçuluk ve dikey bireycilik eşitsizlik ve farklılıklara vurgu yaparken yatay toplulukçuluk ve yatay bireycilik eşitliğe ve daha yumuşak bir geçişle benzerliklere odaklanmaktadır. Dikey toplulukçulukta birey, kendisini hiyerarşik yapılanması olan bir iç gruba ait olarak hisseder. Bu hiyerarşik yapı hem grup üyelerinin eşitsizliği hem de bazı üyelerin yüksek statüsü ile ilintilidir. Bireyin benliği diğerleriyle karşılıklı bağımlıdır ancak eşitsizlik olgusu var olduğu için birey kendini grup üyeleriyle eşit olarak görmez. İç grup için fedakarlıkta bulunmak ve gruba hizmet etmek bu düzlemde çok önemlidir. Yatay toplulukçulukta ise yine birey kendisini bir iç grubun parçası olarak görür ve o doğrultuda tanımlar ancak burada grup üyelerinin eşitliği ön plana çıkmaktadır. Tüm grup üyeleri aynı olarak algılanır; karşılıklı bağımlı benlik yapısı, ortak amaçlar ve uyum üzerine odaklanır. Bireyin diğer bireyler ile eşit olması temel kültürel örüntüdür. Dikey bireycilikte birey, benliğini özerk olarak tanımlar ve eşitsizlik vurgusu bireyi, kendini güçlü bir şekilde diğerlerinden farklı algılamasına odaklar. Benlik tamamen diğer bireylerden bağımsızdır. Statü, rekabet ve kazanmak değer verilen olgulardır. Dolayısıyla yarışmacılık, bu kültürel örüntüde ön plana çıkmaktadır. Yatay bireycilikte ise birey yine kendini özerk olarak varsayar ancak eşitlik olgusunun varlığı kendisini diğer bireylerle benzer görmesine yol açar. Statü farklılıkları vurgulanmaz, grup içerisinde az çok bir denklik vardır. Kişi, benliğini diğer benliklerle uyumlu olmasına rağmen bağımsız olarak görme eğilimi gösterir (Triandis, 1995; Triandis ve Gelfand, 1998).

Triandis (1995, 2001), yukarıda sözü edilen boyutlara göre Korelilerin toplulukçu yapılarıyla İsrail Kibutzlarının toplulukçu özelliklerinin birbirine benzemediğini vurgularken dikey ve yatay eksenlere vurgu yapmaktadır. Nitekim Koreliler dikey toplulukçuluğa, Kibutzlar da yatay toplulukçuluğa örnek verilebilir. Diğer bir açıyla da hiyerarşik yapının var olması, Hindistan ile bireylerinin en iyi olma yarışında olduğu ABD'yi birbiriyle aynı kılamaz. ABD ve Fransa bu bağlamda dikey bireyciliğe örnek, Hindistan ve geleneksel Yunan toplumları da dikey toplulukçuluğa örnektir.

Kültürlerarası çalışmalar, kültürün benlik üzerinde ne derece etkili olduğuyula ilgili birçok sonuca varmış ve yukarıda anlatıldığı gibi çeşitli boyutlarda kavramsallaştırmalara ulaşmıştır. Bunun yanı sıra bireylerin benlik saygısının da yapılan çeşitli çalışmalarla kültür tarafından etkilendiği bulgulanmıştır (Cai, Brown, Deng ve Oakes, 2007; Schmitt ve Allik, 2005; White ve Lehman, 2005; Heine ve ark., 2001; Kitayama ve Markus, 2000). William James (1983), benlik saygısını "bireyin başarısının girişimlerine oranı" olarak açıklarken, Rosenberg (1965) ise terimi, bireyin kendisiyle ilgili pozitif ya da negatif değerlendirmeleri olarak tanımlamıştır. İki bakış açısı birleştirildiğinde, benliğin birey tarafından olumlu değerlendirilmesi beklenenden daha fazla başarıya sahip olmaktan, negatif değerlendirilmesi ise beklenenden daha az başarıya ulaşmaktan kaynaklanmaktadır sonucuna ulaşılabilir (Baldwin ve Hoffmann, 2002). Kağıtçıbaşı'na (2017b) göre de bir çeşit motivasyon olan benlik saygısı, kişinin kendisini genel olarak ne kadar olumlu bir şekilde değerlendirdiğinin ölçütüdür. Dolayısıyla birey kendisini değerlendirirken tutumu olumlu bir yönde ise benlik saygısı yüksek, tutumu olumsuz bir yönde ise benlik saygısı düşük olmaktadır.

Yüksek benlik saygısına sahip bireyler kendilerini toplumda değerli bir kişi görme eğilimindedirler ve kendilerine yönelik değerlendirmeleri pozitif yöndedir. Düşük benlik saygısına sahip bireylerde ise negatif yönde olan kendilerine dönük değerlendirmelerinin genel olarak kalıcı olması ve süreklilik göstermesi söz konusudur (Rosenberg, 1965). Genellikle yüksek benlik saygısına sahip bireyler kendilerini yetenekli, alımlı, sempatik olarak görme eğilimindeyken, tam tersi yönde düşük benlik saygısına sahip bireyler kendilerini yeteneksiz, albenisiz ve itici olarak değerlendirmeye açıktırlar (Kağıtçıbaşı, 2017b). Baumeister, Tice ve Hutton'a göre (1989) benlik saygısı yüksek bireyler; kendisini kabul etme ve üstün niteliklerine odaklanma eğilimi gösterirler. Bu bireyler, düşük benlik saygısına sahip olanlara göre kendilerini geliştirmeye ve risk almaya daha açıktırlar. Düşük benlik saygısına sahip olan bireyler özellikle kendilerini kabul etmede zorlanırlar, olumsuz olarak değerlendirdikleri özelliklerine odaklanırlar ve sahip oldukları potansiyeli açığa çıkarmakta isteksizlik gösterirler. Burger'e (2016) göre benlik saygısı yaşamdan hoşnut olmayla da ilintilidir. Benlik saygısı yüksek kişiler düşük kişilere oranla kendilerinden ve yaşamlarından daha hoşnuturlar.

Benlik saygısı bireylerin başarısızlığa karşı gösterdikleri tepkileri de yordar. Yüksek benlik saygısına sahip bireyler başarısızlığı ortadan kaldıracak taktikleri kullanma çabasına girişirlerken benlik saygısı düşük bireylerin cesaretleri kırılır, güdülenmeleri azalır. Dolayısıyla araştırmaların da gösterdiği üzere yüksek öz

saygı, bireylerde kendilerini iyileştirmeye yönelik çalışırken; düşük öz saygı bireyleri kendilerini koruma içgüdüsüne yönlendirmektedir (Burger, 2016).

Benlik saygısının bireylerin sosyal ilişkilerini de yordadığı görülmektedir. Yüksek benlik saygısına sahip bireyler daha çekici olduklarını düşündükleri için dışadönük, girişken ve daha iyi ilişkiler kurma özelliği gösterirler. Yüksek benlik saygısı, bireyleri konuşmaya daha istekli kılar, grubun kararlarını eleştirmek bu bireyler için daha kolaydır. Düşük benlik saygısına sahip bireylerde ise bu özelliklerin tersi görülmektedir ve bu da onları yüksek benlik saygısına sahip olanlardan daha fazla depresyona yaklaştırır (Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs, 2003)

Benlik kavramının kültürler arasında farklı tanımlanmasından yola çıkan araştırmacılar, bu farklılığın benlik saygısına etkisini ölçmek istemişlerdir (Cai ve ark., 2007; Schmitt ve Allik, 2005; White ve Lehman, 2005; Heine, Lehman, Markus ve Kitayama, 1999; Diener, Diener, 1995; Radford, Mann, Ohta, 1993). Daha önce de üzerinde durulduğu gibi bireyci kültürlerde, bireyler özerkliklerini vurgulama eğilimlidir. Dolayısıyla bireyci kültürlerde yaşayan bireyler, kişisel başarıyı ve bu başarılarından dolayı tanınmayı hedeflerken kendilerini olduğundan daha iyi görme eğilimi göstermektedirler. Aynı zamanda bu bireyler, birey olarak değerlerini ve kişisel başarılarını düşündüklerinde kendilerini iyi hissederler. Buna karşın toplulukçu kültürlerdeki bireylerin bağımsızlıktan çok bağımlılığa önem vermeleri, onların bir kültürde bir yeri olduğunu hissettiklerinde kişisel doyuma ulaşmalarını sağlamaktadır. Bu bireyler için gurur kaynağı, genele uyma ve grup için üzerine düşeni yapmaktır (Burger, 2016).

Benlik saygısı toplulukçu kültürlerde diğerlerinin birey ve bireyin grubu için ne düşündüğüyle yakından ilgilidir, bireyci kültürlerde ise birey için öz saygı daha kişisel ve daha az ilişkiseldir (Myers, 2015). Toplulukçu Japon bireyler, başarısız olduklarında grubun beklentilerini karşılayamadıklarını düşündükleri için görevleri üzerine daha çok yoğunlaşırken; tam tersi yönde bireyci özellik gösteren Kuzey Amerikalılar başarılı olduklarında görevlerine daha sıkı sarılmaktadırlar. Kuzey Amerikalıların bu yaklaşımı diğerleriyle karşılaştırma yaparak benlik saygılarını arttırmaya yöneliktir (Heine ve ark.,2001).

Kişilik psikolojisi baz alındığında kişilikle şekillenen davranış örüntüleri, farklı durumlarda ve koşullarda tutarlılık özelliği göstermektedir. O halde kişilik psikologları, durum ya da koşula göre değişmeyen davranış örüntülerini vurgulamaktadırlar. Sosyal ve kültürlerarası psikoloji bakış açıları ise kişiliğin, benlik biçimlerinden etkilendiğini ve ona göre şekillendiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşıma göre, bireyin kendini ne derece özerk ya da ilişki hissettiğinin, kişilik özellikleri üzerine yansımaları kaçınılmaz olacaktır. Yatay / dikey bireycilik ve toplulukçuluk, hiyerarşi ve eşitlik değerlerini ön plana çıkararak dört boyutta bireylerin ne derece özerk ya da ilişki benliklere sahip olduğunu ölçmektedir. Türk kültüründe yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk, yatay bireycilik, dikey bireycilik benlik yapılarından hangisi ile kişilik boyutlarının ilişkili olduğu ve bu değişkenlere bağlı olarak benlik saygısının nasıl şekillendiğinin araştırılması önemli görülmektedir. Benliğin oluşumunda, kültürel bağlam ve bireyin kendine hangi kişilik özelliklerini atfettiği güçlü bir senteze ulaşılmasını sağlamakla birlikte benlik saygısını da etkilemesi bakımından araştırmaya değer bulunmaktadır. Alanyazın tarandığında kişilik, yatay/dikey bireycilik ve toplulukçuluk benlik yapıları ile benlik saygısı arasındaki ilişkilerin araştırılmadığı görülmektedir. Benliğin oluşumunda bireyin kendi davranışlarını nasıl algıladığı ve değerlendirdiği önemli bir boyuttur. Kişilik boyutları, benlik yapıları ve benlik saygısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi alanyazına katkı sağlayabileceği gibi, araştırma bu değişkenlerin ilişkisinin yönü ve gücü hakkında da bilgi verebilir.

Bu araştırmanın temel amacı; kişiliğin dışadönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık boyutlarının ve benlik saygısının, yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk benlik yapılarını yordayıp yordamadığını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada kuramsal açıklamalar dikkate alınarak bu değişkenleri içeren bir regresyon modeli kurulmuş ve test edilmiştir. Aşağıda araştırmaya dair hipotezler sunulmuştur:

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık ile benlik saygısı, yatay bireyciliği anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık ile benlik saygısı, dikey bireyciliği anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık ile benlik saygısı, yatay toplulukçuluğu anlamlı olarak yordamakta mıdır?

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık ile benlik saygısı, dikey toplulukçuluğu anlamlı olarak yordamakta mıdır?

2. Yöntem

Bu araştırma, mevcut durumu sorgulayan betimsel bir araştırmadır. Türkiye'deki beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde, yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluğun, ilişkisel benlik, özerk benlik, özerk-ilişkisel benlik üzerindeki etkisini incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeline dayanan bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2004). Veriler, farklı yaşlardaki bireylerden elde edilmiş ve kesitsel araştırma düzeni kullanılmıştır. Araştırmada, üniversite öğrencileri ve öğretmenler üzerinde dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk ve deneyimlere açıklık kişilik boyutları ile benlik saygısının yatay bireycilik, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk benlik biçimleri ile ilişkilerini içeren çoklu bir regresyon modeli geliştirilip test edilmiştir.

Katılımcıların tamamı Aksaray Üniversitesi'nde eğitim alan öğrencilerden ve Niğde ilinde çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Ölçme araçlarının uygulanacağı bireylerin, "18-40 yaş aralığında (beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde) olması" durumu dikkate alınarak, araştırma için amaçlı (purposive) örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemi belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yönteminde araştırmacı, evrenle ilgili daha önceki kuramsal bilgilere, kendi bilgilerine ve araştırmanın özel amacına dayanarak bir örneklem belirlemektedir (Fraenkel ve Wallen, 1993). Bu örneklemin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsilci bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak alıp evrenin araştırma problemine en uygun olanını gözlem konusu yapmaktır (Sencer, 1989). Bu örnekleme yönteminin evren değerleri hakkında önemli ipuçları vereceği ifade edilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

2.1. Veri Toplama Araçları

Hızlı Büyük Beşli Kişilik Testi:

Kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla Goldberg'ın (1992) ortaya koyduğu kişilik özellikleri ile ilgili 100 sıfattan, Verlmuts ve Geris (2005) tarafından 30'u seçilerek geliştirilen ve Morsünbül (2014) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Hızlı Büyük Beşli Kişilik ölçeği kullanılmıştır. Testte her bir kişilik özelliği 6 madde ile ölçülmektedir. Maddeler, "tamamen doğru"dan (7 puan), "tamamen yanlış"a (1 puan) doğru sıralanan likert tipi 7 derecelendirmeli bir değerlendirme ölçeği üzerinde işaretlenmektedir. Hızlı Büyük Beşli Kişilik ölçeğinin cronbach alfa iç güvenilirliği katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada cronbach alfa katsayısı; dışa dönüklük alt boyutu için .80, uyumluluk alt boyutu için .68, sorumluluk alt boyutu için .66, duygusal denge alt boyutu için .67, deneyimlere açıklık alt boyutu içinse .67 olarak bulunmuştur.

Benlik saygısı Ölçeği:

Benlik saygısını ölçmek amacı ile Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen benlik saygısı ölçeğinin 10 maddelik kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Çuhadaroglu, (1986) tarafından yapılmıştır. Maddeler 1 ve 4 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan benlik saygısının fazla olduğunu, düşük puan ise benlik saygısının düşük olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .85 olarak bulunmuştur.

INDCOL Ölçeği:

Yatay bireycilik/toplulukçuluk ile dikey bireycilik/toplulukçuluğu ölçmek için Singelis ve arkadaşları tarafından geliştirilen, Wasti ve Erdil (2007) tarafından ise adaptasyonu yapılan INDCOL ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 37 maddeden oluşmaktadır. Katılımcılardan, ölçekteki her bir maddenin kendi durumlarını ne ölçüde yansıttığını 1 (hiç uygun değil) ile 5 (tamamen uygun) arasında puan vererek derecelendirmeleri istenmektedir. Yapılan faktör analizinden sonra, yatay bireycilik, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk ve dikey toplulukçuluğu ölçen her biri dokuzar maddeden oluşan dört boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Yatay bireyciliğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .68, dikey bireyciliğin cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .76, yatay toplulukçuluğun cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .75 ve dikey toplulukçuluğun cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .73 olarak bulunmuştur.

2.2. Süreç

Araştırmada veriler, bireysel uygulama ve grup uygulaması şeklinde elde edilmiştir. Veriler, ders saatleri içinde dersin yürütücüsünün izni ve yardımıyla toplanmıştır. Ölçeklerin uygulanması 20-25 dakika arasında değişmiştir. Araştırma verileri Aksaray ve Niğde illerinde Nisan 2017- Mayıs 2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Veriler toplanırken gönüllülük ilkesi esas alınmış, katılımcılara öncelikle araştırmanın amacına yönelik kısa bir bilgi verilmiş ve ardından araştırmaya katılmak isteyen katılımcılara ölçekler dağıtılmıştır. Ayrıca, gerekli durumlarda katılımcılara ek açıklamalar yapılmıştır. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiştir.

2.3. Çalışma grubu

Çalışma grubu, Aksaray ilinde 2016-2017 yılında öğrenim görmekte olan 354 lisans öğrencisi ile Niğde ilindeki 87 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları 441

katılımcıya uygulanmıştır. Uç değerler temizlendikten sonra çalışma, 187 Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (%53.3), 31 Fen-Edebiyat Fakültesi Matematik Bölümü (%8.8), 47 Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü (%13.3) öğrencisi ile Niğde ilinde çalışan 87 (%24.6) öğretmen olmak üzere toplam 352 kişiden oluşan katılımcı üzerinde analizle yapılmıştır. Çalışma grubunun 251'i kadın (%71.1), 101'i erkektir (%28.9). Çalışma grubunun yaşları 18 ile 41 arasında değişmektedir (\bar{X} yaş=22.94; Sd: 4.48).

3. Bulgular

Katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanlara ait aritmetik ortalamalar aşağıda sunulmuştur:

Tablo 1: Betimsel İstatistikler

	\bar{X}	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Ranj
Yatay Bireyci	36.34	5.24	-.333	-.543	23.00
Dikey Bireyci	27.60	5.69	.155	-.234	31.00
Yatay Toplulukçu	35.46	4.42	-.280	.412	26.00
Dikey Toplulukçu	33.42	5.04	-.143	.584	31.00
Deneyime Açıklık	30.81	5.03	-.135	-.442	28.00
Sorumluluk	29.56	7.00	-.422	-.228	33.00
Dışa Dönüklük	24.53	6.82	.201	-.340	36.00
Uyumluluk	33.75	4.58	-.311	-.269	22.00
Duygusal Denge	23.75	5.71	.292	-.158	31.00
Benlik Saygısı	31.91	5.15	-.439	-.193	24.00

Kişilik boyutları olan dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı ile yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk arasındaki ilişkiler Tablo 2'de sunulmuştur:

Tablo 2: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı ile yatay ve dikey bireycilik/toplulukçuluk arasındaki ilişkiler

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1Yatay Bireycilik	1	.367**	.251**	.246**	.168**	.233**	.135*	.056	.378**	.375**
2Dikey Bireycilik		1	.036	.274**	.111**	.104	.127*	-.132*	.261**	.124*
3Yatay Toplulukçuluk			1	.540**	.024	.382**	.206**	-.021	.137**	.145**
4Dikey Toplulukçuluk				1	-.033	.324**	.280**	-.125*	.115*	.104
5Dışa dönüklük					1	.139**	-.030	.304**	.240**	.246**
6Uyumluluk						1	.439**	.121*	.476**	.412**
7Sorumluluk							1	.111*	.282**	.325**
8Duygusal Denge								1	.142**	.305**
9Açıklık									1	.321**
10Benliksaygısı										1

** p<0.01 * p<0.05

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı ile yatay bireycilik arasındaki ilişkiler

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık kişilik özellikleri ve benlik saygısının yatay bireyciliği yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.20 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyükoztürk, 2008). Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının, yatay bireyciliği yordadığı bulunmuştur ($R=.473$, $R^2=.224$, $F=16.635$, $P<0.05$). Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının yatay bireycilik toplam puan ortalamalarına ilişkin toplam varyansın % 22'sini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 3: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının, yatay bireyciliği yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd.hata	β	T	p	R	R ²	F	P
Sabit	19.137	2.218	.473	8.629	.000	.473 ^a	.224	16.635	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı

b. Yordanan: Yatay Bireycilik

Tablo 4: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının, yatay bireyciliği yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	β	T	p	İkili r	Kısmi r	VIF
-------	---	---------	---------	---	---	---------	---------	-----

Sabit	19.137	2.218	8.629	.000	.050	.044	1.202
Dışa dönüklük	.037	.040	.049	.940	.348	-.018	1.582
Uyumluluk	-.022	.068	-.020	-.330	.742	-.030	1.321
Sorumluluk	-.023	.041	-.030	-.553	.581	-.094	1.179
Duygusal denge	-.083	.047	-.091	-1.762	.079	.275	1.378
Deneyime açıklık	.308	.058	.296	5.323	.000	.289	1.393
Benlik saygısı	.319	.057	.314	5.611	.000	.050	1.202

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde deneyimlere açıklık kişilik boyutunun yatay bireycilik toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %30'unu açıkladığı görülmektedir. Benlik saygısının ise yatay bireycilik toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %31'ini açıkladığı görülmektedir. Dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge kişilik özellikleri, yatay bireyciliği yordamamıştır. Bu analiz sonucundan hareketle yatay bireyciliği, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının anlamlı olarak yordadığı; dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge kişilik özelliklerinin ise yatay bireyciliği yordamadığı sonucuna ulaşılabilir.

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı ile dikey bireycilik arasındaki ilişkiler

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık kişilik özellikleri ve benlik saygısının dikey bireyciliği yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.20 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının, dikey bireyciliği yordadığı bulunmuştur ($R=.350$, $R^2=.122$, $F=7,806$, $P<0.05$). Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının dikey bireycilik ortalamalarına ilişkin toplam varyansın % 12'sini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 5: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının dikey bireyciliği yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd.hata	β	T	p	R	R ²	F	P
Sabit	19,995	2,562	.350	7,806	.000	.350 ^a	.122	8.036	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı

b. Yordanan: Dikey Bireycilik

Tablo 6: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının dikey bireyciliği yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd. hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r	VIF
Sabit	19.995	2.562		7.806	.000	.109	.103	1.202
Dışadönüklük	.094	.046	.112	2.035	.043	-.067	-.063	1.582
Uyumluluk	-.099	.079	-.080	-1.256	.210	.085	.080	1.321
Sorumluluk	.075	.047	.092	1.585	.114	-.219	-.211	1.179
Duygusal denge	-.228	.054	-.229	-4.184	.000	.222	.213	1.378
Deneyime açıklık	.283	.067	.250	4.231	.000	.080	.075	1.393
Benlik saygısı	.098	.066	.089	1.491	.137	.109	.103	1.202

Regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde deneyimlere açıklık kişilik boyutunun yatay bireycilik toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %25'ini açıkladığı, dışa dönüklük kişilik boyutunun ise varyansın %11'ini açıkladığı görülmektedir. Duygusal denge, yatay bireycilik toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %30'unu açıklamaktadır ancak değer eksi yöndedir. Bu bulgudan hareketle dikey bireycilik puanları arttıkça duygusal dengenin azaldığı yani nevrozizm özelliğinin arttığı yorumu yapılabilir. Uyumluluk, sorumluluk, benlik saygısı; yatay bireyciliği anlamlı olarak yordamamıştır. Bu analiz sonucundan hareketle yatay bireyciliği, deneyimlere açıklık ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin anlamlı olarak yordadığı sonucuna ulaşılabilir.

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı ile yatay toplulukçuluk arasındaki ilişkiler

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık kişilik özellikleri ve benlik saygısının yatay toplulukçuluğu yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.20 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması,

değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının, yatay toplulukçuluğu yordadığı bulunmuştur ($R=.394$, $R^2=.155$, $F=10.603$, $P<0.05$). Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının yatay toplulukçuluk ortalamalarına ilişkin toplam varyansın % 16'sını açıkladığı görülmektedir.

Tablo 7: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının yatay toplulukçuluğu yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd.hata	β	T	p	R	R ²	F	P
Sabit	24.310	1.952	.394	12,452	.000	.394 ^a	.155	10.603	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı

b. Yordanan: Yatay Toplulukçuluk

Tablo 8: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının yatay toplulukçuluğu yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r	VIF
Sabit	24.310	1.952		12.452	.000	.005	.005	1.202
Dışadönüklük	.004	.035	.005	1.100	.920	.320	.311	1.582
Uyumluluk	.377	.060	.391	6.288	.000	.054	.049	1.321
Sorumluluk	.036	.036	.057	1.000	.318	-.070	-.064	1.179
Duygusal denge	-.054	.042	-.070	-1.297	.196	-.053	-.049	1.378
Deneyime açıklık	-.051	.051	-.058	-.993	.321	.004	.003	1.393
Benlik saygısı	.003	.050	.004	.069	.945	.005	.005	1.202

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde uyumluluk kişilik özelliğinin yatay toplulukçuluk toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %40'ını açıkladığı görülmektedir. Benlik saygısı ile dışa dönüklük, sorumluluk, duygusal denge ve deneyimlere açıklık kişilik özellikleri yatay toplulukçuluğu yordamamıştır. Bu analiz sonucundan hareketle yatay toplulukçuluğu, uyumluluk boyutunun anlamlı olarak yordadığı; dışa dönüklük, deneyimlere açıklık, sorumluluk, duygusal denge kişilik özellikleri ile benlik saygısının ise anlamlı olarak yordamadığı sonucuna ulaşılabilir.

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı ile dikey toplulukçuluk arasındaki ilişkiler

Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık kişilik özellikleri ve benlik saygısının dikey toplulukçuluğu yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda VIF değeri 1.20 olarak bulunmuştur. VIF değerinin 10.00'dan küçük olması, değişkenler arasında otokorelasyon olmadığını bu nedenle regresyon analizinin yapılabileceğini göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının, dikey toplulukçuluğu yordadığı bulunmuştur ($R=.401$, $R^2=.161$, $F=11.078$, $P<0.05$). Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının dikey toplulukçuluk ortalamalarına ilişkin toplam varyansın % 16'sını açıkladığı görülmektedir.

Tablo 9: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının dikey toplulukçuluğu yordayıp yordamadığına ilişkin regresyon analizi

Model	B	Sd.hata	β	t	p	R	R ²	F	P
Sabit	24.045	2.220	.401	10,831	.000	.401 ^a	.161	11.078	.000 ^a

a. Yordayanlar: (Sabit), Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı

b. Yordanan: Dikey Toplulukçuluk

Tablo 10: Dışa dönüklük, uyumluluk, duygusal denge, sorumluluk, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının dikey toplulukçuluğu yordayıp yordamadığına ilişkin katsayı tablosu

Model	B	Sd.hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
-------	---	---------	---------	---	---	---------	---------

Model	B	Sd.hata	β	t	p		VIF
Sabit	24.045	2.220		10.831	.000	-.002	1.202
Dışadönüklük	-.002	.040	-.002	-.044	.965	.242	1.582
Uyumluluk	.317	.068	.288	4.645	.000	.177	1.321
Sorumluluk	.136	.041	.189	3.337	.001	-.169	1.179
Duygusal denge	-.151	.047	-.171	-3.197	.002	-.044	1.378
Deneyime açıklık	-.048	.058	-.048	-.822	.412	-.007	1.393
Benlik saygısı	-.008	.057	-.008	-.138	.890	-.002	1.202

Çoklu regresyon analizindeki β değerleri incelendiğinde uyumluluk kişilik boyutunun dikey toplulukçuluk toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %29'unu açıkladığı, sorumluluk kişilik boyutunun ise dikey toplulukçuluk toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %19'unu açıkladığı görülmektedir. Duygusal denge, dikey toplulukçuluk toplam puan ortalamalarına ilişkin varyansın %17'sini açıklamaktadır ancak değer eksi yöndedir. Bu bulgudan hareketle dikey toplulukçuluk puanları arttıkça duygusal dengenin azaldığı yani nevroitiklik özelliğinin arttığı yorumu yapılabilir. Dışa dönüklük, deneyimlere açıklık ve benlik saygısı dikey toplulukçuluğu yordamamıştır. Bu analiz sonucundan hareketle dikey toplulukçuluğu, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerinin anlamlı olarak yordadığı; dışa dönüklük, deneyimlere açıklık ve benlik saygısının anlamlı olarak yordamadığı sonucuna ulaşılabılır.

4. Sonuç Tartışma ve Öneriler

Yapılan çoklu regresyon analiz sonuçlarından hareketle yatay bireyciliği, benlik saygısının ve deneyimlere açıklık kişilik özelliğinin yordadığı; dışadönüklük, sorumluluk uyumluluk ve duygusal denge kişilik özelliklerinin ise yordamadığı sonucuna ulaşılabılır. Yatay bireycilikte birey kendini özerk olarak varsayar ancak eşitlik olgusunun varlığı kendisini diğer bireylerle benzer görmesine yol açar. Statü farklılıkları vurgulanmaz, grup içerisinde az çok bir denklik vardır. Kişi, benliğini diğer benliklerle uyumlu olmasına rağmen bağımsız olarak görme eğilimi gösterir (Triandis, 1995; Triandis ve Gelfand, 1998). Costa ve McCrae (1992), deneyimlere açıklık ile ilgili kişilik özelliklerini analitik, karmaşık, liberal, geleneksel olmayan, orijinal, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, meraklı, özgün, fikirlere açık ve sanata duyarlı sıfatlarıyla ilişkilendirmiştir. Bu özellikler bireyciliğin özellikleri ile paraleldir. Ayrıca Burger (2006)'a göre deneyimlere açık olanlar gelenek dışı ve bağımsız düşüncelere sahipken, kapalı olanlarda ise geleneksellik ve yeni bir şeydense bilineni tercih etme eğilimi ağır basmaktadır. Öte yandan deneyimlere açıklık kişilik özelliği, beş faktör kişilik boyutları içinde en fazla bilişsel özellikler taşıyan kişilik boyutudur. Bu bulgu, kendini diğerleri ile eşit ama diğerlerinden bağımsız gören yatay bireyci benliğin bilişsel gelişime açık olduğu, bu bilişsel özelliklerin de bireyleri yatay bireyciliğe doğru yönelttiğine işaret etmektedir. Yatay bireyciliği, benlik saygısı da yordamıştır. Yüksek benlik saygısı ve bireycilik arasındaki ilişkiler alanyazında temel olarak iki boyutta tartışılmaktadır: Birinci olarak bireyciliğin ya da özerk benlik yapısında olanların benlik saygılarının daha yüksek olduğu; ikinci olarak benlik saygısının yüksek olmasının bireyleri daha özerk ve bireyci yaptığı şeklindedir (Kitayama ve Markus, 2000; Kağıtçıbaşı, 2017; Baumeister ve ark., 2003). Bu araştırmada benlik saygının yatay bireyciliği yordamasından hareketle yüksek benlik saygısının yatay bireyciliği artırdığı yorumuna ulaşılabılır. Yüksek benlik saygısının bireyleri konuşmaya daha istekli kılması; bireylerin kendilerine güvendikleri için grubun kararlarını eleştirmekte zorlanmaması, kendisini geliştirmeye ve risk almaya daha açık hale getirmesi gibi özellikleri dikkate alındığında bu beklenen bir durumdur (Baldwin ve Hoffmann, 2002). Dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge kişilik özellikleri yatay bireyciliği yordamamıştır. Dışa dönüklüğün bireyciliği yordaması beklenir çünkü dışa dönük bireyler; pozitif bakış açısına sahip, sempatik, enerjik, iddialı, heyecanlı, girişken, sosyal ve konuşkandırılar (Morsünbül, 2014). Bu özellikler bireyciliği destekliyor gibi görünse de dışa dönüklüğün başkalarıyla ilgili olma, yakınlık ve sosyal ilişkileri sürdürmeye önem verme gibi özellikleri bireyciliğin kendine odaklanma, kendini başkalarından ayırma ve mesafeli olma özellikleri ile uyuşmamaktadır (Kitayama ve Markus, 2000). Ancak yatay bireyciliğin özelliği, bireyin kendini diğerinden ayrı ama eşit olarak görmesidir (Triandis, 1999). Bu durumda mesafeli olmanın önemli olmaması gerekir. Burada Türk kültürüne ait girişkenliğin hoş karşılanması bu süreci etkiliyor olabilir. Uyumluluğun gruba uymayı artırması, tartışmacı ve eleştirel olmaktan uzak olma eğilimleri, bireyci özellikler ile örtüşmemektedir. Bu bakımdan uyumluluğun yatay bireyciliği yordaması beklenen bir durumdur. Sorumluluğun aşırı titiz, dikkatli olma, yalnız yaptıkları işlerde değil, ilişkilerinde ve iletişimlerinde de aşırı dikkatli olma özellikleri, bireyci benlik yapısı ile uyuşmamaktadır (McCrae ve Costa, 1991). Duygusal denge boyutu, bireylerin kişilerle ve çevreyle uyumunun yanında duygusal kararlılık durumunu da gösterir. Duygusal dengesi yüksek bireyler sakin, şartlara iyi uyum sağlayan, aşırı ve uygunsuz duygusal tepkilere yatkın olmayan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Tam tersine duygusal dengesi düşük yani nevroitiklik düzeyi yüksek

bireyler ise endişeli, gergin, güvensiz, içine kapanık ve sınırlı olma gibi özellikler göstermektedirler (Costa ve McCrae, 1995). Duygusal denge ve yatay bireycilik arasında anlamlı bir ilişki çıkmaması, duygusal dengesi düşük bireylerin zor ve tedirgin edici durumlar ile karşılaştıklarında, stres yaratan duruma ortaya çıkarıcı ortamı terk etme ve bu koşullardan uzaklaşma eğiliminin bireycilikle paralel olması ile açıklanabilir.

Dikey bireyciliği, dışa dönüklük ve deneyimlere açıklık yordamıştır. Dikey bireycilikte kendini diğerlerinden farklı görme yanında yarışmacılığın ön planda olması, eşitsizliğin kabul edilmesi ve statü farkına vurgu vardır (Triandis, 1996). Alanyazında da bireycilerin dışa dönük oldukları vurgusu yer alır (Berry ve ark.,2015). Dışa dönüklerin kendilerini uyaracak sosyal çevre arama eğilimli, pozitif bakış açısına sahip, sempatik, enerjik, iddialı, heyecanlı, girişken, sosyal, konuşkan olma gibi özellikleri bireycilikle paraleldir (Costa ve McCrae, 1995). Bu araştırmanın bulgularına göre dışa dönüklük, eşitsizlik ve hiyerarşinin kabul edildiği dikey bireycilikle ilişki iken; eşitliğin vurgulandığı yatay bireycilikle ilişki çıkmamıştır. Buradan hareketle dışa dönüklüğün kendini hiyerarşik olarak farklı görme ile ilişkili olduğuna yorumuna ulaşılabilir. Deneyimlere açıklığın dikey bireyciliği yordaması, dikey bireycilikte de deneyimlere açıklık kişilik özelliğinin gelenek dışı, bağımsız düşünme gibi özellikleri tarafından desteklendiğine işaret etmektedir. Duygusal denge, dikey bireyciliği negatif yönde yordamıştır. Dolayısıyla dikey bireycilik arttıkça duygusal dengenin azaldığı ya da nevrozluğun arttığı sonucu çıkmaktadır. Nevrotiklik; duygusal dengesizliği, kaygı ve düşmanca davranışları içerir. Nevrotiklik düzeyi yüksek bireyler ise endişeli, gergin, güvensiz, içine kapanık ve sınırlı olma gibi özellikler göstermektedirler (Costa ve McCrae, 1995). Statü farklılıklarına vurgu ve aşırı yarışmacılık, nevrozluğun bu özellikleri tarafından destekleniyor görünmektedir. Bunun yanında benlik saygısının dikey toplulukçuğu yormaması ile bu durum paraleldir. Çünkü düşük benlik saygısına sahip bireylerde yüksek benlik saygısına sahip olanlardan daha fazla depresyon eğilimi görülür ve düşük öz saygı, bireyleri kendilerini korumaya yönlendirmektedir (Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs, 2003). Bu araştırmanın sonuçlarına göre benlik saygısı yatay bireyciliği etkilerken dikey bireyciliği etkilememektedir.

Uyumluluk kişilik boyutu yatay toplulukçuğu yordamaktadır. Yatay toplulukçulukta birey kendisini bir iç grubun parçası olarak görür ve o doğrultuda tanımlar ancak burada grup üyelerinin eşitliği ön plana çıkmaktadır. Tüm grup üyeleri aynı olarak algılanır; karşılıklı bağımlı benlik yapısı, ortak amaçlar ve uyum üzerine odaklanır. Bireyin diğer bireyler ile eşit olması temel kültürel örüntüdür (Triandis, 1995; Triandis ve Gelfand, 1998). Uyumluluk boyutundan yüksek puan alan bireyler, yardımsever özellikleriyle ön plana çıkmaktadırlar (Perry, 2003). Weitten, Hammer ve Dunn (2001), uyumluluk eğilimli bireylerin yine yardım davranışını ön plana çıkarırken aynı zamanda onların empati ve çatışma çözümünde yapıcı olma özelliklerine de vurgu yapmışlar, uyumluluk düzeyi düşük bireyleri tanımlamak için de sınırlı, düşmanca ve kuşkucu olma sıfatlarını kullanmışlardır. Uyumluluk aynı zamanda sevecen, duyarlı, kibar ve sıcak olmayı da içerir (Berry ve ark.,2015). Elde edilen bulgular; uyumluluk kişilik boyutunun bu özellikleri ile bireyin hem kendini bir gruba ait hissetmesi hem de oradaki tüm bireyler ile kendisini eşit olarak görmesini etkilemesi dayanağında yorumlanabilir.

Dikey toplulukçuluğu; uyumluluk, sorumluluk ve duygusal denge yordamıştır. Dikey toplulukçulukta birey, kendisini hiyerarşik yapılanması olan bir iç gruba ait olarak hisseder. Bu hiyerarşik yapı hem grup üyelerinin eşitsizliği hem de bazı üyelerin yüksek statüsü ile ilintilidir. Bireyin benliği diğerleriyle karşılıklı bağımlıdır ancak eşitsizlik olgusu var olduğu için birey kendini grup üyeleriyle eşit olarak görmez. İç grup için fedakârlıkta bulunmak ve gruba hizmet etmek bu düzlemde çok önemlidir (Triandis, 1995; Triandis ve Gelfand, 1998). Sorumluluk kişilik özelliğine sahip bireyler, eyleme geçmeden önce dikkatli bir biçimde düşünürler; bunun yanı sıra etik ilke ve değerlere belirgin şekilde bağlılık göstermektedirler (Neuman ve Wright, 1999). Macdonald (1995)'a göre de bu boyuttaki bireyler; hoş olmayan görevlerde sabır göstererek hazzı erteleyebilme, ayrıntılara dikkat etme, sorumlu ve güvenilir bir biçimde hareket etme eğilimindedirler. Ayrıca sorumluluk düzeyi yüksek bireyler, ilişki ve iletişimlerinde dikkatli ve kontrollü olarak değerlendirilirler. Bütün bu özellikler dikey toplulukçuluğun statü farklılıklarını kabul eden yani grup üyeleri arasındaki eşitsizliği doğal gören fedakâr yapısını destekliyor görünmektedir. Duygusal denge, dikey toplulukçuluğu negatif yönde yordamıştır. Buna bağlı olarak dikey toplulukçuluk arttıkça duygusal dengenin azaldığı ya da nevrozluğun arttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Dikey bireycilikte olduğu gibi statü farklılığı ve eşitsizliği nevrozluğu yorduyor görünmektedir.

Deneyimlere açıklık kişilik boyutu ve benlik saygısı, yatay ve dikey toplulukçuluğu yormamıştır. Bu iki benlik biçiminde geleneksellik ve yeni bir şeylerdense bilineni tercih etme eğiliminin ağır basması ulaşılan bulguyu anlamlı olarak yorumlayabilir. Ayrıca deneyimlere açıklık kişilik özelliği hem yatay bireyciliği hem de dikey bireyciliği yordamıştır. Bu durum da deneyimlere açıklık ve bireycilik arasında ilişki olduğuna işaret etmektedir. Uyumluluk kişilik özelliği hem yatay toplulukçuğu hem de dikey

toplulukçuğu yordamıştır. Bu bulgudan hareketle Türk kültüründe uyumluluk kişilik özelliğinin toplulukçulukla ilişkili olduğu yorumuna ulaşılabilir.

Benlik saygısı, yatay bireyciliği yordamıştır. Yatay bireycilikte eşitlik ve diğer benliklerle kendini aynı olarak algılama eğilimi olduğu dikkate alındığında benlik saygısının eşitlik değeri ile ilişkisi araştırılmalıdır.

Deneyimlere açıklık, kişilik boyutları içinde en bilişsel olanıdır. Deneyimlere açıklık yatay/dikey bireyciliği yordamış ancak yatay/dikey toplulukçuğu yordamamıştır. Diğer bilişsel özellikler ile tamamlama veya biliş ihtiyacı ile bu benlik biçimlerinin ilişkisi araştırılmalıdır.

Uyumluluk kişilik özelliği; yardımseverlik, sevecenlik, duyarlı ve nazik olmayı içerirken aynı zamanda çatışma durumlarında uygun çözümler üretmeyi de içermektedir. Uyumluluk boyutu, toplulukçu benlikler ile ilişkili çıkmıştır. Çatışma çözümünde benlik türlerinin hangi stratejileri uyguladığı araştırılmalıdır.

INDCOL ölçeğinin eşitlik ve statü değerlerine vurgu yaptığı dikkate alındığında değerler ve benlik biçimi ilişkileri araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ARONSON, Elliot, WILSON, Timothy D ve AKERT, Robin M (2012). *Sosyal Psikoloji*. Orhan Gündüz (Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- BAUMEISTER, Roy. F., TICE, Dianne. M., ve HUTTON, Debra G (1989). "Self-presentational motivations and personality differences in self-esteem", *Journal of personality*, 57(3), 547-579.
- BAUMEISTER, Roy F, CAMPBELL, Jennifer D, KRUEGER, Joachim I ve VOHS, Kathleen D (2003). "Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?", *Psychological science in the public interest*, 4(1), 1-44.
- BALDWIN, Scott. A., ve HOFFMANN, John. P (2002). "The dynamics of self-esteem: A growth-curve analysis", *Journal of youth and adolescence*, 31(2), 101-113.
- BERRY, John.W., POORTINGA, Ype H, BREUGELMANS, Seger M, CHASIOTIS, Athanasios, SAM, David L (2015). *Kültürlerarası psikoloji araştırma ve uygulama*. (Çev.Ed.Leman Pınar Tosun.2015). Ankara: Nobey Yay.
- BOND, Michael Harris (2002). "Reclaiming the individual from Hofstede's ecological analysis-A 20-year odyssey: Comment on Oyserman et al.(2002)", *Psychological bulletin*, 128(1), 73-77.
- BÜRGER, Jerry M (2016). *Kişilik* (5.Baskı). İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, KILIÇ-ÇAKMAK, Ebru, AKGÜN, Özcan E, KARADENİZ, Şirin ve DEMİREL, Funda (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A.
- CAI, Huajian, BROWN, Jonathon. D., DENG, Ciping., ve OAKES, Mark A (2007). "Self-esteem and culture: Differences in cognitive self-evaluations or affective self-regard?", *Asian Journal of Social Psychology*, 10(3), 162-170.
- CALIGIURI, Paula M (2000). "The big five personality characteristics as predictors of expatriate's desire to terminate the assignment and supervisor-rated performance", *Personel Psychology*, 53(1), 67-88.
- COSTA JR, Paul. T. ve McCRAE, Robert R (1995). "Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the Revised NEO Personality Inventory", *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21-50.
- ÇOKLUK, Omay, ŞEKERCİOĞLU, Güçlü., BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2010). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik*. Ankara: Pegem A.
- DIENER, Ed ve DIENER, Marissa (1995). "Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem", *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 653.
- DIGMAN, John M (1990). "Personality structure: An emergence of the five factor model", *The Annual Review of Psychology*, 41, 417-440
- FISKE, Alan Page (2002). "Using individualism and collectivism to compare cultures--A critique of the validity and measurement of the constructs: Comment on Oyserman et al.(2002). *Psychological Bulletin*, Vol. 128, No. 1, 78 - 88
- FRAENKEL, Jack R, ve WALLEN, Norman, E (1993). *How to Design and Evaluate Research in Education*. New York: Mcgraw-Hill.
- GÖREGENLİ, Melek (1995). "Kültürümüz açısından bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri: Bir başlangıç çalışması" *Türk Psikoloji Dergisi*.10 (35),1-14
- HEİNE, Steven. J., LEHMAN, Darrin. R., MARKUS, Hazel. R. ve KİTAYAMA, Shinobu (1999). "Is there a universal need for positive self-regard?", *Psychological review*, 106(4), 766.
- HEİNE, Steven. J., KİTAYAMA, Shinobu., LEHMAN, Darrin.. R., TAKATA, Toshitake., IDE, Eugene., LEUNG, Cecilia, ve MATSUMOTO, Hisaya (2001). "Divergent consequences of success and failure in japan and north america: an investigation of self-improving motivations and malleable selves", *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(4), 599.
- HOFSTEDE, Geert (1980). "Motivation, leadership, and organization: do American theories apply abroad?", *Organizational Dynamics*, 9(1), 42-63.
- HOFSTEDE, Geert (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Abridged Edition (Vol. 5). sage.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (2017a). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (2017b). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar* (18. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınları.
- KARASAR, Niyazi (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KİTAYAMA, Shinobu ve MARKUS, Hazel R (2000). "The pursuit of happiness and the realization of sympathy: Cultural patterns of self, social relations, and well-being". *Culture and Subjective Well-being*, 113-161.
- KİTAYAMA, Shinobu (2002). "Culture and basic psychological processes--toward a system view of culture: comment on Oyserman et al.(2002)". *Psychological Bulletin* Vol. 128, No. 1, 89 -96
- MACDONALD, Kevin (1995). "Evolution, the five-factor model, and levels of personality", *Journal of Personality*, 63(3), 525-567.
- MARKUS, Hazel R. ve KİTAYAMA, Shinobu (1991). "Cultural variation in the self-concept(18-48). *Multidisciplinary perspectives on the self*, springer
- MARKUS, Hazel R. ve KİTAYAMA, Shinobu (1991). "Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation", *Psychological Review*, 98(2), 224.
- MCADAMS Dan, OLSON Braddley (2010). "Personality development: continuity and change over the life course", *Annu Rev Psycho* 61:517-542
- MCCRAE, Robert R., ve COSTA, Paul T (1991). "The NEO Personality Inventory: Using the Five-Factor Model in Counseling", *Journal of Counseling & Development*, 69(4), 367-372.
- MCSHANE, Steven L., VON GLINOW, Mary (2005), *Organizational Behavior: Emerging Realities For The Workplace Revolution*, McGraw Hill Companies, Inc., New York.
- MORGAN, Clifford T. (2013). *Psikolojiye Giriş* (21. Baskı). Sirel Karakaş (Çev. Ed.). Konya: Eğitim.
- MORSÜN BÜL, Ümit (2014). "Hızlı büyük beşli kişilik testi Türkçe versiyonu geçerlilik ve güvenilirlik çalışması". *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 27(4), 316-322.

- MYERS, David G (2015). *Sosyal Psikoloji* (10. Baskıdan çev.). Serap Akfırat (Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- NEUMAN, George ve WRIGHT, Julie (1999). "Team effectiveness: Beyond skills and cognitive ability", *Journal of Applied Psychology*, 84 (3), 376-389.
- OYSERMAN, Daphna, COON, Heather, ve KEMMELMEIER, Markus (2002). Rethinking individualism and collectivism: evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, Vol. 128, No. 1, 3-72
- PERRY, Susan Rae (2003). "Big Five Personality Traits and Work Drive as Predictors of Adolescent Academic Performance. Yayınlanmamış doktora tezi University of Tennessee, Knoxville
- PUHER, Meredith A (2009). "The big five personality traits as predictors of adjustment to college. Yayınlanmamış Doktora tezi. Villanova University.
- RADFORD, Mark. H., MANN, Leon., OHTA, Yusayaki., ve NAKANE, Yushibimi (1993). "Differences between Australian and Japanese students in decisional self-esteem, decisional stress, and coping styles", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24(3), 284-297.
- RHEE, Eun., ULEMAN, James S, LEE, Hoon. K. ve ROMAN, Robert. J. (1995). Spontaneous self-descriptions and ethnic identities in individualistic and collectivistic cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(1), 142.
- ROSENBERG, Morris (1965). "Rosenberg self-esteem scale (RSE). Acceptance and commitment therapy", *Measures package*, 61, 52.
- SCHMİTT, David P. ve ALLİK, Jüri (2005). "Simultaneous administration of the Rosenberg Self-Esteem Scale in 53 nations: exploring the universal and culture-specific features of global self-esteem", *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(4), 623.
- SEVİ, Emine Sevinç (2009). Psikobiyolojik kişilik modeli ve beş faktör kişilik kuramı: Mizaç ve karakter envanteri (TCİ) ile Beş Faktör Kişilik Envanterinin (5FKE) karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi. İzmir
- SINGELIS, Theodore M (1994). "The measurement of independent and interdependent self-construals", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591.
- SINGELIS, Theodore M., ve BROWN, William J (1995). "Culture, self, and collectivist communication: Linking culture to individual behavior", *Human Communication Research*, 21, 354-389.
- SINGELIS, Theodore M., TRIANDIS, Harry C., BHAWUK, Dharm. S. ve GELFAND, Michele J (1995). "Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement", *Cross-Cultural Research*, 29, 240-275.
- ŞİMŞEK, Ömer (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş*. Ankara: Ekinoks yay.
- TAYLOR, Shelley E, PEPLAU, Latitia Anne, SEARS, David O (2007). *Sosyal Psikoloji*. (çev. Ali Dönmez). İstanbul: İmge yay.
- TRIANDIS, Harry C (1990). *Cross-cultural studies of individualism and collectivism*. Berman, John J. (Ed). (1990). Nebraska Symposium on Motivation, 1989: Cross-cultural perspectives., (pp. 41-133). Lincoln, NE, US: University of Nebraska Press,
- TRIANDIS, Harry C (1993). *The coningeneity model in cross-cultural perspective*. içinde M. M. Chemers ve R. Ayman (der.), Leadership theory and research: Perspectives and directions: 167-188. San Diego: Academic Press.
- TRIANDIS, Harry C (1995). *Individualism and collectivism*. Boulder, CO: Westview.
- TRIANDIS, Harry C (1996). "The psychological measurement of cultural syndromes", *American Psychologist*, 51(4), 407-415.
- TRIANDIS, Harry C ve GELFAND, Michele J (1998). "Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism", *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(1), 118-128
- TRIANDIS, Harry. C. ve Singelis, T. M. (1998). "Training to recognize individual differences in collectivism and individualism within culture". *International Journal of Intercultural Relations*, 22(1), 35-47.
- TRIANDIS, Harry C (1999). "Cross-cultural psychology", *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 127-143.
- TRIANDIS, Harry C (2001). *Individualism and collectivism: Past, present, and future*. The handbook of culture and psychology, 35-50.
- TRIANDIS, Harry C ve Suh, E M (2002). "Cultural influences on personality". *Annual review of Psychology*, 53(1), 133-160.
- WASTI, S Arzu ve ESER ERDİL, Seli (2007). "Bireycilik ve toplulukçuluk değerlerinin ölçülmesi: Benlik kurgusu ve INDCOL ölçeklerinin Türkçe geçerliliği", *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7, 39-66.
- WEITEN, Wayne, HAMMER, Yost Elisabet, DUNN, Dana S (2015). Psikoloji ve çağdaş yaşam insan uyumu. (Çev. Ed. Ebru İlkiz, 2015). Nobel yay. Ankara.
- WHITE, Kathrine ve LEHMAN, Darrin R (2005). "Culture and social comparison seeking: The role of self-motives", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(2), 232-242.